Eén van de meest sinistere scheldwoorden tegenwoordig is *"goeroe"*. Hoewel de term een buitengewone bekwaamheid veronderstelt, wordt hij steeds meer geassocieerd met charlatanisme en met totale kontrole over volgelingen. In de kultuur waar deze term toe behoort, het hindoeïsme, heeft het deze konnotatie echter helemaal niet. Het betekent er gewoon "leraar", "expert", metaforisch afgeleid uit de grondbetekenis "zwaar" (verwant met Grieks *barys*, Latijn *gravis*). Wanneer een geestelijke leraar bedoeld wordt, impliceert het wel grote eerbied, dezelfde die men ginds jegens zijn ouders koestert, maar allerminst onkritisch volgelingschap. Hindoes zijn kritisch in de keuze van een geestelijk leraar, en een authentieke goeroe verlangt van zijn leerlingen alleen dat ze zijn oefeningen *doen*, niet dat ze zijn verhaaltjes *geloven*. Alleen wat men zelf ervaren en geverifieerd heeft, heeft spirituele waarde; geloof is een kristelijk-islamitisch begrip, dat in de kultuurkring van de goeroes weinig of geen plaats heeft. Vermelden we hier nog dat het begrip *goeroe* centraal staat in het sikhisme, een bekende hindoe-sekte: *sikh* betekent "leerling", nl. van de tien goeroes, een leraar-leerling-lijn die begon met Nanak (ca. 1500) en eindigde met Govind Singh (ca. 1700).

Het zwartmaken van de goeroe wordt ongenadig doorgetrokken in het boek *Reuzen op Lemen Voeten* van Oxford-prof Anthony Storr (*Feet of Clay: a Study of Gurus*, HarperCollins 1996; vertaald als *Reuzen op Lemen Voeten*, Nieuwezijds 1998, 250 pp., 800 BF). In een interview in *Knack* (27-5-1998, "Een valkuil voor het kind in ons") expliciteert hij zijn vooroordeel dat er een principiële tegenstelling bestaat tussen "wereldgodsdiensten" en "sekten", d.w.z. tussen goeroes wier volgelingenklubje groot geworden is, en goeroes die minder suksesvol zijn. Na zijn overigens aanvechtbare bewering dat het goeroeschap begint met een "openbaring" (wat daarmee begint heet "profeetschap"), pareert hij de opwerping dat de Bijbel toch "ook" vol zit met zulke openbaringen, aldus: "Jezus, Mohammed, Boeddha waren ook spirituele leraren. Zij

waren goeroes zonder enige persoonlijke ambitie, hun heiligheid en integriteit waren boven elke twijfel verheven."

Deze uitspraak vat de voornaamste fout van zijn hele benadering samen: hoewel hij zelf schrijft dat "als er maar honderd kristenen waren, wij hun geloof als even excentriek zouden beschouwen als dat van Goerdjiëff of Steiner", sluit hij in feite de suksesvolle sekteleiders met miljarden volgelingen uit van zijn kritisch onderzoek, waarmee hij alleen de minder geslaagden lastigvalt. Eigenlijk een geval van: "aan wie heeft, zal gegeven worden".

Behalve hopeloos konformistisch is de geciteerde uitspraak ook verward en in strijd met de feiten. De Boeddha kan men inderdaad in de volle zin van het woord een "goeroe" noemen, en in zijn vredige loopbaan ontwaart men inderdaad weinig "persoonlijke ambitie" en veel "heiligheid en integriteit". Bij Jezus ligt dat al veel moeilijker; terwijl de Boeddha onpersoonlijk een universele weg aanleerde, een potentieel tot verlossing dat in iedereen zit en door oefening tot bloei gebracht wordt, situeerde Jezus (althans de Jezus die in het theologisch en Kerkpolitiek sterk herwerkte Nieuwe Testament gepresenteerd wordt) de verlossing in zijn eigen persoontje. Storr wijst op het narcisme van Bhagwan Rajneesh die bij zijn komst naar Amerika zei: "Ik ben de Messias waar Amerika zo lang op heeft gewacht"; maar het ontgaat hem dat dit slechts een variant was op "narcistische" uitspraken van Jezus zoals: "Ik ben de weg, de waarheid en het leven." Jezus deed trouwens allerlei dingen die eerder bizar dan "heilig" waren.

Mohammed, die zich van employé in een handelsfirma tot alleenheerser van Arabië opwerkte, kan men moeilijk enige "persoonlijke ambitie" ontzeggen. Alleen verblinde fanaten kunnen "heiligheid" zien in Mohammeds moorden op kritici, zijn roofovervallen, zijn slaafnemingen, zijn oorlogen en zijn verwoesting van heidens kultureel erfgoed. Prof. Storr is dus blijkbaar zo'n verblinde fanaat, tenzij hij gewoon ondeskundig is over het onderwerp Mohammed; maar in dat geval weet een wetenschapper toch dat hij er beter over zwijgt?

Een pluspunt is dat Storr ook sekuliere "goeroes" over de hekel haalt, van Sigmund Freud tot Adolf Hitler, en kerkelijke "goeroes" zoals Ignatius van Loyola. Typisch is echter dat ze bijna allemaal tot de Bijbelse kultuursfeer behoorden, zie bv. Rudolf Steiner die uit de Theosofie stapte omdat hij Jezus meer centraal wilde stellen, of domineeszoon Carl Gustav Jung. De fenomenen die Storr beschrijft, zoals uitverkiezingswaan en persoonlijke openbaringen, ressorteren dan ook veel beter onder het Bijbelse begrip "profeet". Tenslotte stelden een aantal van de besproken sekteleiders, zoals Jim Jones en David Koresh, zich expliciet in de lijn van de Bijbelse profeten; terwijl alleen de Bhagwan zichzelf ook goeroe noemde. Volgens Storr zijn goeroes bovendien gestoorde persoonlijkheden die zelf een sterke behoefte aan volgelingen

hebben; in India is het eerste kriterium van spiritualiteit echter dat men zijn verlangens verliest, en iemand die naar volgelingen *verlangt*, geldt er ipso facto als een onechte goeroe. Ook de "persoonlijke openbaringen" die tot uitverkiezingswaan leiden, hebben met de yogische goeroe-traditie niets te maken: alle mentale sensaties, ook de meest visionaire, gelden er immers als verstrooiing en subtiel zelfbedrog die de geest van zijn zelfrealizatie afhouden.

Waarom heeft Storr het dan toch over "goeroes" en niet over "profeten"? Wellicht omdat hij vanuit zijn kristelijke achtergrond een strikt positieve waardering aan het begrip "profeet" hecht, of omdat hij zich aan een storm van protest had mogen verwachten als hij de Bijbelse profeten en Mohammed terminologisch op één lijn zou stellen met heilloze figuren als Jones en Koresh. Dus is het veiliger om met deze associatie een heel andere kategorie van spirituele leermeesters te besmeuren: de goeroes, de Vedische leraren die in het algemeen absoluut niet voldoen aan Storrs kriteria, maar die hier toch geen media-lobby hebben en dus veilig belasterd kunnen worden.

(1998)